

Vajda András

A FALUTÖRTÉNETEK SZERZŐI, FORRÁSAI, MÉDIUMAI ÉS A HELYI KULTÚRÁRÓL ALKOTOTT SZEMLÉLETÜK¹

Kérdésfelvetés

A falutörténet a polgári társadalom kialakulásával egy időben született (Egyed Á. 1981. 7.), benne a lokális múlt iránti érdeklődés, a lokális történelem megszerkesztésének általános emberi/közösségi igénye csapódik le. Olyan „*pótlólagos eljárás*” eredménye, mely a globalizációt a regionális, a helyi felé fordulással kompenzálja (Marquard, O. 2001. 11.). Több tudományterület, köztük a történettudomány, könyvtártudomány és a néprajztudomány is vizsgálati körébe vonta a falutörténetek termelésének és használatának kérdéskörét. A témára reflektáló – főleg történészek és levéltárosok által készített – munkák jelentős része a kutatással (adatgyűjtés), a monográfia szerkezetének kialakításával, a vizsgált témákkal, valamint a nyelvvel kapcsolatos gyakorlati kérdéseket járja körül, tehát elsősorban a falutörténetek készítői számára, útmutató gyanánt készültek (pl. Demeter B. 1931, Jancsó B. 1934. 68–71., Veress P. 1999, Pejin A. 2008). A falutörténetek írásával és a kész munkák természetével kapcsolatos kérdéseket teoretizáló kutatások száma ez előbbieknél jóval szerényebb, és a téma nyújtotta lehetőségekhez képest igen szűk körben mozog. A helytörténeti érzékenység kialakulásának és a monográfiáírás korszakainak bemutatása (l. Csorba Cs. 2000. 409–441., Élesztős L. 2000. 43–62., Varga B. 2014. 179–202.), valamint a helyi kiadású helytörténeti monográfiák számbavétele (pl. Szilágyi I. 1984: 118–133.) mellett a monográfiákban található információk – elsősorban társadalomtudományi – fontosságának és az elkészült művek hasznosíthatóságának kérdését (Szilágyi I. 1984. 114–117., Horváth G. K. 2007. 96–109.), valamint néhány módszertani kérdést járják körül (l. Vörös K. 1972. 42–51., Egyed Á. 1981. 7–16., Gyáni G. 1990. 3–7., Imreh I. 1993. 136–143., Korompai G. 1990, Mályusz E. 2003. 493–512., Benda Gy. 2005. 5–11.).

---

¹ A tanulmány a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Néprajz és Antropológia Intézete, a Kriza János Néprajzi Társaság, a Kolozsvári Akadémiai Bizottság Néprajzi és Antropológiai Szakbizottsága és az EME Bölcsészeti-, Nyelv- és Történettudományi Szakosztálya által szervezett *Kulturális örökség és kutatás. A kolozsvári (romániai magyar) néprajzoktatás és -kutatás története* (Kolozsvár, 2012. október 26.) című konferencián elhangzott előadás jelentősen átdolgozott változata. A tanulmány véglegesítésekor az MTA Bolyai János kutatási ösztöndíjában részesültem.

A francia írás- és mentalitáskutatási csoport kutatói a helytörténetírással kapcsolatos kérdések antropológia aspektusát helyezték az elemzés középpontjába. A helyi múlt iránti érdeklődés és az identitás, illetve az idő patrimonizációja kapcsolatának kérdését vizsgálják. Ezek a kutatások elsősorban a helyi történelem szövegtípusait, megszerkesztésének és használatának kontextusait, a lokális történelem specialistáinak írói habitusait elemzik (l. Mark V. 1997. 361–376., Méchin C.–Maurer S. 1997. 377–393., Fabre D. 2000, Bensa A.–Fabre D. 2001).² A francia kutatások eredményeire támaszkodva Kolozsváron Keszeg Vilmos végzett jelentős kutatásokat, melyek azt vizsgálták egy jól körülhatárolható régió (Aranyosszék) esetében, hogy a lokális történelemnek milyen formái, műhelyei és specialistái azonosíthatók, ill. hogy milyen következményekkel jár az, ha „a történelem diszciplínából helyi szociális és kulturális tudássá, gyakorlattá alakul át” (l. Keszeg V. 2006, 2007. 71–108., 2007a. 18–43., 2008. 328–350.). Keszeg Vilmos kutatásainak ösztönző hatására született a jelen tanulmány szerzőjének néhány írása is, melyek egy Maros megyei település (Sáromberke) példáján keresztül elemezik azt, hogy a helyi történelem megszerkesztésének kik a specialistái és milyen műfajai vannak használatban (l. Vajda A. 2005. 340–354., 2007. 9–32., 2012. 150–160.).

Jelen tanulmány szintén a Kolozsváron végzett néprajzi-antropológiai kutatások által kijelölt irányt követi, illetve azt vizsgálja, hogy ezekben a történelmekben milyen szerepe van a helyi hagyományoknak. A kutatás eddig olyan kérdéseket hagyott megválaszolatlanul, mint: ki az, aki méltó a település történetének megszerkesztésére? Milyen kutatói magatartások válnak láthatóvá ezekben az írásokban? Milyen szövegrendező elvek vannak érvényben a falutörténetek esetében?

A helyi történelem iránti érdeklődés korszakai

A helytörténeti kutatások első nagy hulláma a millenniumi ünnepek előkészítése körül kialakult lázas munkálatoknak köszönhetően indult el, s ez a lendület kitartott egészen az I. világháborúig. Ebben az időszakban jelentek meg azok a többkötetes kézikönyvek (Csánki Dezső: *Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában*, Borovszky Samu: *Magyarország vármegyéi és városai*, vagy *Az Osztrák–Magyar Monarchia írásban és képben*), melyeket a falutörténetek írói ma is előszeretettel idéznek.

Az 1860–1870-es évektől indult be a megyetörténetek írása. Ezek módszertanát Pesty Frigyes dolgozta ki és tette közzé a *Századok* 1872/6-os számában (Pesty F. 1872. 412–416.). Majd 1894-ben ezt felülbírált és új tervezetet készített Tagányi Károly (Tagányi K. 1894. 364–371.). Ugyancsak ebben az időszakban jelentek meg az első tájmonográfiák, várostörténetek, egyháztörténetek és családtörténetek is. A falumonográfiák ebben az

---

² A francia kutatások eredményeinek rövid összefoglalását l. Keszeg V. 2008. 328–331.

időszakban még ritkaságszámba mentek. Az egyes falvak történetét rendszerint belefoglalják a megyei monográfiákba, illetve helyet kapnak a családtörténetekben is (l. Csorba Cs. 2000. 410–421.).

A trianoni békeszerződés következtében kialakult új országhatárok a helytörténetírás alakulására is hatással voltak, hiszen a történeti források egy része – a megváltozott országhatárok miatt – a kutatók számára elérhetetlenné váltak. Ez a magyarországi és az erdélyi helytörténeti kutatást egyaránt érintette (l. Csorba Cs. 2000. 425.).

A vármegyei monográfiák története sorában új fejezetet Mályusz Elemér *Turóc megye kialakulása* című, 1922-ben megjelent kötete hozott. Ennek mintájára az 1930-as évek végétől *Magyarság és nemzetiség* címmel sorozatot indított, de az csak két kötetig jutott. 1927–1942 között Ladányi Miksa *Magyar városok és vármegyék monográfiája* címmel rendezett sajtó alá egy sorozatot, amelyben 36 kötet látott napvilágot. A *Település és népi ségtörténeti értekezések* sorozatban viszont már 8 kötet jelent meg 1938–1943 között. A Knieszsa István által szerkesztett *Településtörténeti tanulmányok* sorozatban mindössze két kötet láthatott napvilágot 1943–1944-ben. Az Erdélyben született helytörténeti művek közül megemlíthető Kós Károly: *Kalotaszeg* (1932), a Lukinich Imre szerkesztette *Nagyenyedi album* (1926), a Csutak Vilmos szerkesztésében megjelent *Emlékkönyv a Székely Nemzeti Múzeum 50 éves jubileumára* (I–II. 1929) vagy a Szabó T. Attila szerkesztésében napvilágot látott *Szolnok–Doboka magyarsága* (1944). (l. Csorba Cs. 2000. 422–27.).

A hagyományos témák mellett a korszakban jelent meg a turisztikai irodalom, mely „olyan útikalauz-sorozatot mutatott fel ebben az időszakban, amelyet máig sem tudtak meghaladni. Helytörténeti forrásmunkának számítanak ezek a kötetek, amelyek település- és műemléki leírásai alapos helyszíni és szakirodalmi kutatáson alapulnak” (l. Csorba Cs. 2000. 247.).

A falumonográfiák a két világháború között a korábbi időkhöz képest nagyobb számban jelentek meg, köztük történeti munkák és szociográfia jellegű kötetek egyaránt előfordulnak (l. Csorba Cs. 2000. 425.). Erdélyben a falutörténetek írására pozitívan hatottak a Dimitire Gusti-féle szociológiai iskola eredményei, melyeket a szélesebb magyar közönség Venczel József munkája (Venczel J. 1935) révén ismerhetett meg. Ennek hatására dolgozta ki a Brassó környékén kibontakozó Általános Gazdasági és Ipari Szövetkezet az Orbán Balázs-jubileum alkalmából egy falumonográfia-sorozat tervét, mely nagyvonalú állapotrajzot kívánt adni a romániai magyarság életéről. A cél érdekében átdolgozta és kibővítette az *Erdélyi Fiatalok* falukutató kérdőívét, mely, ha a megvalósításig nem is jutott el, de hozzájárult az erdélyi magyar önismereti irodalom kialakításához és számos kisebb-nagyobb helytörténeti munka létrejöttét inspirálta (l. RMIL I/34–35.). A falukutatásra élenkítőleg hatott a bécsi döntés is, a visszacsatolt területeken ugyanis több helyi kezdeményezés is indult. Erdélyben ekkor készült el a *Székelyföld írásban és képen* címet viselő összefoglaló munka (Dávid J. 1941), de a korszakban számos – máig kéziratban maradt – helytörténeti tanulmány is született.

A második világháború után újabb kihívással kellett szembenéznie a helytörténetírásnak. A kommunista hatalom berendezkedése után ugyanis „a helytörténeti monográfiák

[...] készítőitől elvárták, hogy egyértelműen »domborítsa ki« az 1945, a felszabadulás utáni időszakban elért »fejlődést«, s erőteljesen állítsa szembe az előző, »elnyomó« korszakkal” (I. Csorba Cs. 2000. 430–31.). Ugyanakkor az 1960-as évek óta a helytörténeti kutatás publikációs lehetőségei ugrásszerűen megszaporodtak (I. Csorba Cs. 2000. 433.). Erdélyben valóságos mozgalom alakult ki (Egyed Á. 1981. 7.), a helytörténeti munkák és településtörténetek elsősorban kulturális és közművelődési folyóiratok, magazinok hasábjain jelentek meg nagyobb számban.

A kommunista rendszerek bukása után a helytörténetírás újabb lendületet vett Magyarországon, melynek csúcspontjaként a 2000-es évek elején, az egykori vármegye monográfiák szellemében a *Száz magyar falu* címmel indult sorozat tekinthető. Erdélyben már az 1990-es évek elején számos regionális lap közölt hosszabb-rövidebb településtörténeteket, helytörténeti írásokat, a könyvkiadás terén azonban az 1990-es évek végétől érezhető jelentős növekedés.

Az erdélyi településtörténet-írásban újabb lendületet a 2000-es évek hoztak, amikor egyre több önkormányzat és helyi szervezet készítette el és adta ki saját településének történetét.

Kik ír(hat)nak falumonográfiát?

A 19. század második felében a korszak meghatározó történészei csaknem kivétel nélkül foglalkoztak helytörténeti kutatással is. Ők készítették, vagy az irányításuk alatt szerkesztették az egyes vármegye múltját bemutató műveket, de szívesen vállalkoztak egy-egy település múltjának megírására is. A falutörténet-írásban azonban már a 20. század elejétől kétfajta tendencia is erőteljesen érvényesült. A történészek mellett, akik sok esetben valamilyen személyes kötődés miatt vállalkoznak egy-egy település múltjának feltárására, megjelennek az „írói babérokra vágyó dilettánsok” (Mályusz Elemér), a lelkes amatőrök és a történeti kutatást iparszerűen űzők is, akik mindinkább a maguk számára sajátították ki ezt a területet. Ennek az lett a következménye, hogy egyre élesebben elhatárolódtak egymástól a „történészek” és a „helytörténészek” (I. Csorba Cs. 2000. 409.). Mivel a professzionális történetírás szinte teljesen lemondott és kivonult erről a területről, a falutörténetek legnagyobb része a legalapvetőbb szakmai követelmények betartását is nélkülözi.

A *Romániai magyar irodalmi lexikon* szócikkeinek áttekintése a romániai magyar helytörténetírás gazdátlanságáról tanúskodik. Szinte nincs még egy olyan tudományterület, ahol ennyi betolakodóval kellene számolni. Az írók között orvosok, mérnökök, papok, tanárok és tanítók, újságírók és egyszerű parasztemberek egyaránt megtalálhatók.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesület 1991-ben újraindított folyóiratának első számában meghirdetett honismereti-helytörténeti pályázatára beérkezett művek elemzése azt jelzi, hogy „a munka dandárját a tanárok vállalják magukra. A többségükben történelemta-

nári, nyelv- és irodalomoktatói egyetemi végzettségű szerzők a szülőföld tanulmányozását az úgynevezett államvizsgák, fokozati vizsgák kötelező penzumaként szívesen vállalják azok, akikből a pályázók nagyobb számmal rekrutálódnak” (Imreh I. 1993. 137.). A vidéki tanárok számára ugyanis egyfajta kompenzációs tevékenység (l. Odo Marquard) a helyi múlttal foglalkozni. Annak ellenére, hogy a muzeológusok, levéltárosok és könyvtárosok rendelkeznek a kutatáshoz szükséges legjobb feltételekkel, számuk elenyésző. Agronómus, mérnök, lelkész, orvos, időt töltő nyugdíjas ember és egyetemre járó fiatal szintén szerepel a pályázók között (Imreh I. 1993. 137.).

A Maros megyében megjelent falumonográfiák számbavétele alkalmával szintén hasonló állapotokkal találkozhattunk, a szerzők között 7 református és 1 unitárius lelkészt; 7 tanárt (2 történelem, 1 magyar nyelv és irodalom szakos, 1 zenetanár, 3 beazonosítatlan); 3 tanítót; 1 óvónőt; 1 szobrászművészt; 2 orvost; 1 állatorvost; 1 művelődéstörténészt; 3 történészt; 4 „néprajzi író”; 1 levéltárost; 1 lapszerkesztőt és 5 egyéb foglalkozású személyt (falufelölős, presbiter, köztisztviselő) azonosítottunk. Ez azt jelzi, hogy a nyomtatásban megjelent falumonográfiáknak csak elenyésző részét írták szakemberek, nagyobb részük a helyi elit, az amatőrök munkája. Illetve van néhány olyan falumonográfia is, melyet szakember és helyi értelmiségiek közösen készítettek. A kéziratban maradt falutörténetek esetében ez az arány még erőteljesebben az amatőrök javára billen.

A falumonográfiák készítőit adatokkal és tanácsokkal ellátó vagy az írásban is szerepet vállaló mentorok elsősorban a régió/megye területén működő tudományos műhelyekben (pl. “Gheorghe Şincai” Társadalomtudományi Kutatóintézet, Állami Levéltár) dolgozó történészek és a levéltárosok közül kerülnek ki, de akad a segítők között néprajzkutató is.

Ez kihat a létrejött művek szemléletére, nyelvezetére és a népi kultúráról alkotott képükre is. A helyi írók esetében, minthogy saját kultúrájukról írnak, „a hagyományt saját életviláguk, kapcsolati környezetük részeként élük meg és tárják fel” (Keszeg V. 2005. 335.). Azokban a településtörténetekben, melyeket történészek és levéltárosok vagy azok segítségével támaszkodó helyiek írták, az a múlt jelenik meg, melyet a klasszikus történeti munkák és kézikönyvek, illetve a levéltári források őriznek. A helyi hagyomány nem kerül részletes bemutatásra, csupán vázlatosan, mintegy függelékként jelenik meg.

Források és forráshasználat

A falumonográfiák készítői elsősorban a kéznél levő, könnyen elérhető forrásokra támaszkodnak. Elsősorban a helyben megtalálható, az egyházi, iskolai, ritkábban községi levéltárban található iratok adataira hagyatkoznak. A 20. század negyvenes éveitől készült munkák a nemesi családok irattárát is gyakran felhasználták. Az egyházmegyei, megyei vagy állami levéltárak adatait azonban ritkán hasznosítják, ezek akkor kerülnek be a kutatásba, ha a falumonográfia írásában szakemberek is részt vesznek, vagy teljes egészé-

ben ők írják. A levéltárakban fellelhető dokumentumok közül elsősorban a narratív természetűeket kedvelik, mint a *Historia Domus*, a Presbiteri jegyzőkönyvek, de a gyakran használt források közé tartoznak az egyházi anyakönyvek, a pápai tizedjegyzékek és úrbéri összeírások is. Ez utóbbiak adatait sokszor közvetve, már megjelent összefoglaló munkákból idézik. A levéltári dokumentumok felkutatását, a dokumentumok közötti eligazodást a levéltárak őrői (levéltáros, lelkész, tanár stb.) segítik. Ezek a munkák leggyakrabban csak azokat a dokumentumokat hasznosítják, melyek tartalmát a levéltárak munkatársai már korábban is ismerték, s az egyes helyi levéltárak anyagának módszeres áttekintésére nem kerül sor. A falutörténetek emellett gyakran hivatkoznak paraszttirattárak dokumentumaira is.

A források egy másik jelentős csoportját azok a többnyire a 19. század végén, a 20. század elején készült kézikönyvek, szótárak és oklevéltárak képezik, melyek az egykori monarchia vagy annak egy-egy nagyobb régiója történeti anyagát próbálják rendszerezni, feldolgozni. A gyakran hivatkozott művek közé tartozik Csánki Dezső: *Magyarország történeti földrajza a Hunyadiak korában*, Orbán Balázs: *A Székelyföld leírása*, Györffy György: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*, *A Magyar Korona Országainak Helynévtára*, a *Székely Oklevéltár* stb. A település történetével kapcsolatos, korábban közölt írásokat és kéziratok munkákat szintén idézik.

A közösség idősebb tagjainak visszaemlékezéseit a szerzők szintén gyakran beépítik a falutörténetek szövegébe, az adatközlő személyek azonosítására, valamint a szolgáltatott adatok szakszerű idézésére azonban ritkán kerül sor.

A helyi történelem megörökítésének mozzanatai

Keszeg Vilmos egyik tanulmányában azt vizsgálta, hogy az etnográfiai leírás visszakérülve a helyi társadalomba milyen funkciót tölt be, hogyan válik olvasmánnyá. A szerző a tanulmányban a hagyományok megörökítésének négy fontos mozzanatát azonosítja, melyek a következők: „1. Szaktudás birtokában a gyűjtő speciális foglalkozást végez egy számára idegen környezetben. 2. A szerző/gyűjtő egy közösség tagjaira, kultúrájára vonatkozó tudását szerzői koncepció valamint tudományos konszenzusok alapján szelektálja és megszerkeszti. Ezáltal magának szerzői státust szerez, illetve az olvasókat informálja a reflektált közösségről szerzett tapasztalatairól: feltárja a megfigyelt és kikérdezett evidenciákat és titkokat. 3. Az olvasóban különböző attitűdök alakulnak ki a reflektált közösség irányában, amely attitűdöket (elismerés, tisztelet, irónia, elítélés) adódó alkalommal érvényesíteni kezdenek. 4. A reflektált közösség szembesül a személyes narratívumok keretében foglalt (élettörténeti, igaztörténeti keret) saját hagyományaival” (Keszeg V. 2005. 317.).

Ezek a mozzanatok a falutörténelmek megszerkesztésének esetében is érvényesnek tekinthetők.

Írói attitűdök

„»A történész – idézi Braudelt Horváth Gergely Krisztián – valójában csak saját országának történelmében érzi otthon magát, szinte ösztönösen érzi fordulatait, csavarjait, furcsaságait, gyengeségeit«. Kikre lenne ez az állítás még inkább igaz, folytatja a szerző, ha nem a helytörténészekre, akik nemcsak alaposan ismerik a településüket, de érzelmileg is erősen kötődnek minden szeletéhez?» (Horváth G. K. 2007. 96.) A falutörténetek szerzőinél mégis gyakran találkozhatunk valamilyen titkolt vagy nyíltan kimondott kisebbségérzettel (l. Vörös K. 1972. 120.). Gyakran szabadkoznak képzettségükből és felkészültségükből adódó hiányosságaik, a forrásfeltárás és adatgyűjtés egyenetlenségei, a téma feldolgozásának és kidolgozásának, valamint a nyelvezet következetlenségei miatt.

Az időhöz való viszonyukat tekintve a falumonográfiai írói között szintén jelentős eltéréseket észlelhetünk. Számos különbség érzékelhető arra nézve, hogy milyen történelem kerül letétbe helyezésre (a régmúlt, a jelen vagy a kettő együtt), mekkora időszak kerül birtokba vételre, milyen narratív technikát alkalmazva (felsoroláson alapuló kronológia vagy elbeszélésen alapuló leírás), mekkora terjedelemben (néhány tíz vagy több száz oldalon) vagy milyen vezérfonalat követve (korszak- vagy témaorientált bemutatás) készülnek.

Ez a történelem eltérő szemléletet és eltérő írói habitusokat jelez. A szerzők egy része csak a 'régmúlt' iránt érdeklődik, s csak a második világháborút megelőző időszak bemutatására vállalkozik (pl. Szabó Miklós). Ezeknek a szerzőknek az írói magatartására – Hankiss Ágnes én-ontológiákról szóló elemzésének (Hankiss Á. 1980. 30–38.) fogalomhasználatával élve – a *kompenzatív* stratégiatípus jellemző. Mások épp ellenkezőleg csak a jelen/közelmúlt eseményeire koncentrálnak. Ezekben az esetekben a Francois Hartog által *prezentizmus*nak nevezett időszemlélet érvényesül, ahol a jelen félmúltként vagy eljövendő múltként kerül megtapasztalásra. Ezek a szerzők tulajdonképpen nem a közösség múltját kutatják, hanem a jelen állapotokat kívánják archiválni. Ezek a szerzők *dinasztikus* írói magatartással rendelkeznek.

A falumonográfiai legnagyobb része esetében azonban a múlt és a jelen (közelmúlt/félmúlt) eseményei egyaránt szerepelnek, vagy úgy, hogy a jelenről minden fejezet végén adnak egy helyzetképet (pl. Nagyernye), vagy úgy, hogy az egyes fejezeteken belül jelen és múlt folyton váltakozik, keveredik, egyforma súllyal van jelen. De közös bennük, hogy nem alkalmaznak következetes periodizációt, a bemutatás során a történeti korok gyakran egybemosódnak.

A történelem- és hagyományszemlélet a szövegek nyelvezetére is hatással van. A tudományos művekre jellemző nyelvezet gyakran keveredik biblikus és „nemzetieskedő” (l. Imreh I. 1993. 142.) megfogalmazásokkal.

A falumonográfiák írásának és megjelenésének időpontjai

A falutörténetek megírásának/kiadásának különböző ünnepi alkalmak nyújtanak keretet. A nemzeti térben ilyen alkalmaknak számítanak a millenniumi év, a századforduló, a millecentenárius éve vagy a harmadik évezred kezdete. De a 20. századi történelmi események szintén serkentőleg hatottak a helytörténeti kutatásokra. Erdélyben az anyaországtól való elszakadás, Észak-Erdély visszacsatolása vagy az 1989-es rendszerváltás szintén meghatározó korszakhatároknak számítanak. Ezek az ünnepi vagy sorsfordító események alkalmat kínáltak arra, hogy a tudomány vagy a politikai elit egyes képviselői felhívások, kutatási programok révén próbálta serkenteni/szabályozni a helytörténeti kutatásokat.

A millecentenárius és a harmadik évezred apropóján a Maros megyei *Népújság* hasábjain dr. Szabó Miklós több cikkben is hangsúlyozta a falutörténetek írásának szükségességét, és adott tanácsokat az adatgyűjtéssel és a szövegezéssel kapcsolatosan.³ Ennek a segítő munkának a szükségességéről így vall: „A magyar államiság ezeréves fennállását köszöntő-ünnepelő rendezvények évének végéhez értünk. [...] Az ünnepség kezdetén úgy véltük, az ezeréves magyar államiság bensőséges köszöntésének jegyében, más rendezvények és ünnepségek mellett, helyes volna, ha falvaink értelmiségije – történelem-, magyar- vagy éppen más tanárok, lelkészek, tanítók stb. – felvállalnák falujuk történelmi múltjának feltárását és megírását, kimutatva a századokra visszanyúló történelmi gyökereket, hozzájárulva egy életerőt nyújtó, megmaradást biztosító tudat kialakításához, meghonosításához. E vélemény nyilvánításának helyet adott oldalain a *Népújság* is.

Most, a magyar államalapítás ezredik évfordulójának szentelt rendezvények végén helyesnek véljük néhány szóban kitérni a falutörténet-írás időszerű kérdéseire. Szükségesnek tartjuk ezt azért is, mivel az Erdélyi Múzeum-Egyesület 2001. évi gyűlésén Egyed Ákos kolozsvári történész, a Magyar Tudományos Akadémia kültagja joggal állapította meg, hogy bizony napjainkban »burjánzik a falutörténet-írás«.⁴

Ezeket a szövegeket nem csupán a jobbító szándék iratja. A státusteremtés szándéka is ott motoszkál a cikk szerzőjében: „Miert éppen mi vállalkozunk erre? Ki kért fel, ki adott jogot, hogy szóljunk a kérdésben? Úgy érzem, amikor a XX. század végén, pontosabban 1992-ben Pál-Antal Sándor kiadta a *Backamadaras 600 éve* c. kötetet, illetve Nagy Géza, akkori sáromberki lelképásztorral, Berekméri D. Istvánnal és Tonk Sándorral megírtuk a *Sáromberke 1319-1994* c. kötetet, mindenképpen dicséretre méltó jelenségként, más helységeken is elindult az érdeklődés az erdélyi falu, szülőhelyünk, szülőfalunk történeti múltja iránt. A honfoglalás millecentenáriumi, majd a magyar államiság kialakulása ezredik évfordulójának köszöntése csak fokozta az önismereti érdeklődést, a történeti múlt

---

³ *Népújság* 2000. január 18. kedd, LII. évfolyam 13., 2001. augusztus 14., kedd, LIII. évfolyam 188. sz. ill. 2001. szeptember 13., csütörtök, LIII. évfolyam 214. sz.

⁴ *Népújság* 2001. augusztus 14., kedd, LIII. évfolyam, 188. sz.

falvankénti feltárását, hiszen hosszú évtizedeken át tilos volt az ilyen jellegű természetes szellemi tevékenység. [...] Mi pedig siettünk nem szégyenkezni, és megkíséreltük gyorsan pótolni a lemaradást. Jelen soraim megírására tehát a felelősség érzete késztet. Egy mindenképpen jogos és dicséretes szellemi érdeklődést, úgy érezzük, segítenünk kell az »elburjánzás« ellen.”

Saját korábbi falumonográfia-író sikereit, szakmai felkészültségét bizonygatja, kihangsúlyozza, hogy több falumonográfia megszületésének munkálataiban részt vett, s mintegy felkínálja szolgálatait a hasonló munkák elkészítését fontolgató amatőrök számára.

Lokális szinten a település első írásos említésének vagy egy-egy fontosabb (köz)épület, közintézmény fennállásának, neves személyek születésének/halálának évfordulója adja a település története iránti érdeklődés fellángolásának keretét. Az elkészült kötetek bemutatására is a fentiekhez hasonló események szolgálnak alkalmul. Emellett a templombúcsú, falunap, kortárstalálkozó azok az események, melyek a lokális történelem textusainak ritualizált bemutatásának helyet adnak.

Médiumok és alakzatok

A falutörténetek írói különböző médiumokat használva teszik elérhetővé a lokális történelem textusait. A nyomtatásban megjelent falutörténeteknek csak egy része jelenik meg önálló könyv formájában, ezt tekinthetjük a lokális történelem megjelenítése ideális alakzatának. A falutörténetek egy igen jelentős része – mintegy áthidaló megoldásként – közművelődési lapokban, magazinokban, esetleg megyei lapokban lát napvilágot. Ezek kisebb mértékben épülnek be a helyi társadalom tudatába és kerülnek használatba a településen. A számítástechnika és az internet fejlődésének következtében egyre több település készít saját honlapot, ahol a lokális történelem és a helyi hagyományok is bemutatásra kerülnek. Azonban még a kéziratban maradt – egyházi és családi levéltárakban őrzött – falutörténelmek is rendelkeznek valamilyen nyilvánossággal. A helyi társadalom tagjai tudnak létezésükről, adataikat az iskolai és az egyházi oktatás egyaránt használja.

A falutörténetek és a népi kultúra megjelenítésének viszonya(i)

A falumonográfiáknak a népi kultúráról és a helyi hagyományokról kialakított szemléletét több tényező is befolyásolja. Az egyik legfontosabb szempontot az jelenti, hogy – mint azt már korábban említettük – a falutörténetek szerzői vagy a szerzők mentorai között igen ritkán szerepelnek néprajzkutatók. A szerzők jórészt olyan személyek, akiknek

nincs megfelelő tájékozottságuk a néprajztudomány eredményeivel kapcsolatosan, s mint ilyen a 'népi' vagy a 'hagyományos' kultúra mibenlétével kapcsolatos elméleti tudásnak sincsenek birtokában. A népi kultúrára és annak bemutatásához szükséges szempontokra vonatkozó tudásuk nincs, vagy közvetett forrásokra támaszkodik. Mivel a szerzők képzettségüket és foglalkozásukat tekintve egyaránt nagyon sokféle közegből származnak, a falutörténetek sokféle módon közelítenek a helyi hagyományok és a népi kultúra bemutatásához. Ezeket az attitűdöket három általánosan érvényesülő típusba sorolhatjuk: monografikus, mozaikszerű és elszórt bemutatás.

Viszonylag kevés azoknak a falutörténeteknek a száma, melyek a helyi népi kultúra monografikus bemutatására törekednek. Ezek jól strukturált módon, alfejezetekre bontva igyekeznek a helyi hagyományokra vonatkozó teljes tudást bemutatni. Ez a fajta attitűd leginkább olyan többszerzős kötetek esetében érvényesül, melyek elsősorban a szakmához és nem a helyi közösséghez szólnak. Ezeknek a falutörténeteknek a felépítésén, szemléletén és nyelvezetén egyaránt érződik az *Erdélyi Fiatalok* által az 1930-as években kezdeményezett falukutatások hatása.

A monográfiák egy másik része csak felvillantja a helyi népi kultúra egy-két területét, de nem igyekszik annak minél átfogóbb bemutatására. A népi kultúra egy-egy területére vonatkozó hosszabb-rövidebb fejezetek nem helyi gyűjtés vagy megfigyelés alapján készülnek, a szerzők azzal dolgoznak, ami már megvan, elérhető. A helységben korábban végzett néprajzi gyűjtőmunkák eredményei mellett kézikönyvek és egy-egy részterület (népszokások, népi építészet, gazdálkodás) monografikus feldolgozásaira támaszkodnak, ezért gyakran a helyi sajátosságok bemutatása helyett általános megállapításokat tartalmaznak. Ezek a monográfiák rendszerint felkérésre és adott időre készülnek, amatőrök írják, és a helyiek igényeihez igazodnak, számukra készülnek. A népi kultúra bemutatásával kapcsolatos fejezetek a kötet kisebb részét teszik ki: terjedelmük alig pár oldaltól 25–30 oldalig terjed. A szerző és néhány idősebb személy emlékei mellett néhány ismertebb, könnyen elérhető szakmunka és kézikönyv adataira támaszkodnak.

A legtöbb falutörténetben csak szórványosan elejtett utalások történnek a helyi hagyományokra, általában az életmóddal, oktatással és gazdálkodással kapcsolatos fejezetekben, vagy a mellékletként megjelenő fényképek révén vannak jelen. Ezeket a falutörténeteket történészek vagy a történetírás módszereitől ihletett amatőrök írják. A művek a közösség számára készülnek, sok közülük közel áll az egográfiákhoz.

Közös a falutörténetekben, hogy a helyi hagyomány leírásakor ritkán alkalmaznak történeti perspektívát, ezért nehéz eldönteni, hogy a még élő, a XX. század során eltűnt, ezért csak a közösség emlékezetében élő vagy a rég feledésbe merült, archívumokban és könyvekben fellelhető hagyományok bemutatásáról van szó. Ezekből a fejezetekből sokkal inkább az olvasható ki, hogy a szerzők mit vélnek 'helyi hagyomány' alatt érteni, miről gondolják azt, hogy a hagyományok körébe tartozik.

Ezeknek a falutörténeteknek egy másik tipikus, visszatérő hiányossága, hogy a néprajzi adatokat csak felsorolják, de nem értelmezik azokat, vagy ha igen, akkor erre avult látásmód jellemző (I. Imreh I. 1993. 142.).

Igaz, kis számban, de – elsősorban a kiadott falumonográfiák között – akadnak olyanok is (pl. Disznajó, Havad, Magyaró, Kakasd), amelyek esetében a helyi népi kultúra és népelet kerül részletes bemutatásra. A történeti adatok használata háttérbe szorul, a település múltjának feltárása és bemutatása vázlatos, csak néhány történeti kézikönyv és egyházi irat adataira támaszkodik – a múlt birtokba vétele nem történik meg.

Kinek a nevét őrzi a szöveg?

A falutörténetek a helyi társadalomról és szereplőiről szólnak. Ezért egy közösség számára tétje van annak, hogy kiknek a neve kerül bele a falutörténetbe. A munkák gyakran visszatérő motívuma a helyi előljárók – lelkészek, kántorok, gondnokok, tanítók, falubírók, polgármesterek, tanácsosok stb. – nevének felsorolása. Néhány esetben a teljes kortárs társadalom bemutatásra kerül (pl. Sáromberke 1319–1994).⁵ Ugyanakkor legalább ennyire fontos az is, hogy ki írja a lokális történelmet. A falumonográfiák ugyanis elsősorban maguknak a szerzőknek a nevét örökítik meg. Ez a fajta magatartás főleg a dinasztikus szemlélet jegyében készült történelmek esetében van így, ahol a történetet folyamatosan átítatják a szerző személyes emlékei. Ezáltal a szerző és az adatközlők vagy a helyi társadalom nem egyszer konfliktusba kerülnek egymással. A kutatásból az derült ki, hogy egy-egy településen belül létezik egyfajta konszenzus arra nézve, hogy ki és milyen kvalitások birtokában érdemes egy település történelmének megírására. A helyi társadalom saját elitjében – a közösségben élő és/vagy dolgozó értelmiségiek vagy a településről elszármazott szellemi elit – azonosítja a lokális történelem megszerkesztésének specialistáját. Őket elsősorban képzettségük és korábbi írói tevékenységük jogosítja fel ennek a szerepnek a gyakorlására. A közösség részéről ez az elv néha elvárás formájában is megfogalmazódik.

Összegzés

A falumonográfia az akkulturációs folyamatok eredménye/terméke. A lokális hagyományairól levált, elidegenedett ember a lokális közösségében is az otthonlanság érzésével küszködik, és ebben a bizonytalanságában a múlt felé fordul, innen vár visszaigazolást.

---

⁵ Ez a fajta szemlélet a lokális történelem megszerkesztését és kihelyezését szolgáló szövegtípus esetében is érvényesül. Keszeg Vilmos az erdélyi toronygombíratokról szóló könyvében mutat rá arra, hogy ezek a szövegek előszeretettel közlik a helyi társadalom előljáróinak névsorát, de akár a kortárs közösség összes tagja megemlítésre kerül (Keszeg V. 2006. 69–87.).

A falutörténet az örökségesítés szándékával készül, az örökségképző tevékenység termékének számít. Szerzői az idő mellett a helyi hagyományokat, rokoni relációkat, családi történeteket és személyes emlékeket egyaránt az örökség részévé teszik. A történelmi események, a hajdani népeletet bemutató részletek, névsorok, archív dokumentumok, korabeli fényképek és térképek révén időtlenítve teremtik újra és vizualizálják az egykori falut. Emellett a településről elszármazottak számára a falutörténet a szülőföldkép-építés fontos részét képezik (I Ilyés Z. 2003. 52.). A szülőfalu emlékét, a lokalitást patrimonizálják. Emellett a szerzőkben a jelen kihívásai és kérdései megoldásának vágya is ott munkál. A településtörténet által feltárt örökség Egyed Ákos szerint beépül a mai valóságunkba és „a múlttal való kapcsolatteremtés előmozdíthatja egy-egy tájegység, vidék gazdasági-társadalmi és kulturális arculatának, életének kívánt mederbe való terelését. S ami szintén nem mellékes: óvhatja a tájat az egyhangúvá válás [...] veszélyétől” (Egyed Á. 1981. 15.). A helyi hagyományok számbavétele is ezt a célt szolgálja. Bemutatásuknak tétje van: újjáélesztésük révén a szerzők alternatív életvezetési modelleket kínálnak a társadalom elé. Ezzel magyarázható, hogy ott, ahol a hagyományokra vonatkozó források elapadnak, a szerzők más települések és régiók hagyományaira vonatkozó adatokból építkeznek.

A falutörténet írói leggyakrabban a helyi közösség tagjai közül kerülnek ki, lelkes amatőrök, akik a kutatás azon területeit veszik birtokukba, ahova a tudomány nem ér el, az élet azon dimenzióit tárják fel, ahova a kívülről érkező személy nem vagy csak kivételes esetben tekinthet be (Keszeg 2005. 335.). A történelmi, néprajzi kutatás módszerét és a bemutatás modelljét írásokból, könyvekből tanulták, jellemző rájuk a tudományos apparátus hiányának hiánya (I. Imreh I. 1993. 141.).

Mivel a történelmi adatok hiánya, a kronológia foghíjai lehetőséget adnak a találgatásokra, elméletalkotásokra, a szerzők itt élnek ki a misztikum, a rejtély iránti vonzódásukat. A történelmi időbe ágyazott események mellett egyfajta időtlen keretbe ágyazott mitikus eseményeket hoznak létre. Ahol erre a mitizáló gesztusra nem kerül sor, ott a hagyományok tárgyalása is nagyobb teret kap. A népi kultúra bemutatására vonatkozó részek a falutörténetek esetében a – helyi források révén el nem érhető – régmúlt eseményeit és a (teremtés) mítoszokat helyettesítik.⁶ Egyszerre számítanak olyan *megalapozó történeteknek* (I. Assmann J. 1999. 52.), melyek az őseredet igazolásának eszközeiként tekinthetők, és olyan – leginkább a *mágikus realizmus* technikájához (Bényei T. 1997, Papp Á. 2006) közel álló – eljárásnak, mely a lokális történelem szövegének irodalmiasítását, a szöveg olvashatósságát biztosítják. Emellett ezeket a részeket az egzotikum termelésének forrásaiként is kezelhetjük.

Írói számára a történelem, a múlt kronológiát, azaz események és személyek nevét tartalmazó listát jelent. Mivel a népi kultúra egésze nem listázható, ezért bemutatása is ne-

---

⁶ Ez a fajta magatartás a 19. század végén és a 20. század elején még a magyar történet- és néprajztudomány művelői előtt sem volt idegen. Többek között Ipolyi Arnold és Diószegi Vilmos is a kortárs és dokumentumokban fellelhető népköltészeti alkotások és népszokások egyes elemeire, illetve a hiedelmekre alapozva próbálta meg a magyar ősvallás és mitológia rekonstrukcióját.

hézségekbe ütközik: legtöbb esetben csak egyes területeinek (szokások, népköltészeti alkotások, hiedelmek) listászerű felsorolásra szorítkoznak. A szerzők a népi kultúrát területekre és műfajokra tagolják, az organikus kultúráról organizált leírást, az egyedi eseményből típust és szabályt kreálnak.

A falutörténetek jelentős része a népi kultúráról mintegy „mellékesen”, az életről, a történelemtől leválasztva ejt szót, rendszerint az írás utolsó fejezeteiben. Ezzel azt sejteti, hogy a hagyományos kultúra olyan valami, ami még azelőtt elveszett, hogy feljegyzések készültek volna róla, a jelenben már csak maradványai vannak még meg. Ezekben az esetekben a népi kultúrával kapcsolatos adatok az életmódról szóló fejezetekbe kerülnek bemutatásra, sokszor indirekt módon.

A falutörténetek az élő hagyományokat, az azokról született – a szerzők vagy az adatközlők által megfogalmazott – szubjektív reprezentációkat/interpretációkat a kommunikatív emlékezet közegeiből kiemelve a kulturális emlékezet részévé teszik. A hagyomány ezáltal leválik az őt fenntartó közösségről, átkerül egy olyan környezetbe, ahol funkciója és az általa termelt jelentések egy része megszűnik, átalakul.

A falutörténetek megírása során a helyi hagyomány birtokba vétele és letétbe helyezése történik meg. Néhány esetben azonban épp ennek ellenkezőjével állunk szembe. A szerzők, akiknek nem állnak rendelkezésére a helyi hagyományokra vonatkozó adatok, különböző kiadványokban megjelent, közeli településekről vagy régióból származó adatok felhasználásával mintegy létrehozzák, megkreálják azokat. Ezek a hagyományleírások a kitálatlt hagyomány kategóriájába sorolhatók.⁷

A falutörténetek népi kultúráról alkotott szemléletét meghatározza a szerző képzettsége: a tanítók és irodalomszakos tanárok a szövegfolklórra teszik a hangsúlyt; a lelkészek a népszokásokra, ezen belül is a keresztyén ünnepekhez kapcsolódókra koncentrálnak, bemutatásuk során a keresztyén tanokkal összhangban lévő szemléletet és nyelvezetet érvényesítenek.

A gyorsuló változások idején az írás – a papírhordozók nyújtotta tartósságérzés révén – a stabilitás, a folytonosság megteremtésének lehetőségével kecsegteti az egyént és a csoportot. Ezért a gyors átalakulások idején a falutörténetek is megszorodnak.

Az internet használatának gyors és széles körű elterjedésével a falutörténetek vagy azok egy-egy részlete az interneten (egy-egy régiót vagy települést bemutató honlapon, online tudástárakban, digitalizált kiadványokban stb) is visszaköszön. A falutörténetek megjelenítésének ezen formája merőben eltér az általunk megszokottól. Hiszen, ahogy Szűts Zoltán is rámutat könyvében, nem nehéz belátni, hogy „a technológia elterjedésével az alkotások, a tárgyak most már nem évszázadokon át alig változó kontextusban jelennek meg [a könyvek], a múzeumok és a térképek szerepét az augmentált valóság veszi át, a gyűjteményt pedig a közösség hozza létre, egy olyan térben, melyben a közösségi média kánonja érvényes. Ebben a kontextusban a kurátor szerepét a valóságra rakódó réteg ké-

---

⁷ Hasonló megoldásokkal találkozni az intézményi (iskola, helyi tanács) vagy egyesületi keretben szervezett néptáncoktatás és a hozzá szorosan kapcsolódó népviselet kialakítása és használata terén is.

szítójé tölti be” (Szűts Z. 2013. 202.). Ez a készítő pedig leginkább nem tudós (történész, néprajzkutató, levéltáros stb.), nem hivatalnok, még csak nem is népnevelő, vagy lelkes amatőr, hanem maga a felhasználó. Az internet mint a lokális történelmet és a helyi hagyományt hordozó kontextus, a történelem megszerkesztése, valamint a hagyományápolás és hagyományörzés egy minden szempontból új formájának tekinthető, ahol „a közvetítés közege, a digitális platform maga anyagtalan. A digitális kontextusban az információ távol kerül mind a forrástól, mind a hordozójától. Ahogy távolodunk a tárgyi világtól, úgy növekszik a megbízhatatlanság, a hamisítás, a másolás mértéke” (Szűts Z. 2013. 22.). Ebben a közegben a megjelenített lokális történelem interaktív fikcióvá (l. Szűts 2013. 97.) alakul. Az offline, lokális térből származó adatok áthelyezése az online digitális térben egyfajta *remixet* hoz létre, mely jórészt meglévő alkotóelemek újrafelhasználásán alapul. Itt a felhasználó által hozzáadott érték a megosztásban és a véleménynyilvánításban merül ki (Szűts Z. 2013. 145.).

Irodalom

ASSMANN, Jan

1999 *A kulturális emlékezés. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban.* Atlantisz Könyvkiadó, Budapest.

BALOGH Edgár (főszerk.)

1981 *Romániai magyar irodalmi lexikon.* Szépirodalom, közírás, tudományos irodalom, művelődés. I. A–F. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest.

BENDA Gyula

2005 A helytörténetírás feladatai. *Korall* 21–22. 5–11.

BENSA, Alban–FABRE, Daniel (dir.)

2001 *Une histoire à soi. Figuration du passé et localités.* Éditions de la Maison des Sciences de l’Homme, Paris.

BÉNYEI Tamás

1997 *Apokrif iratok: Mágikus realista regényekről.* Gondolat, Debrecen.

CSORBA Csaba

2000 Helytörténeti kutatások In: KOLLEGA TARSOLY István (szerk.): *Magyarország a XX. században V. Tudomány 2. Társadalomtudományok.* Babits Kiadó, Szekszárd. 409–441.

DÁVID József (szerk.)

1941 *Székelyföld írásban és képben.* Budapest.

DEMETER Béla

1931 *Hogyan tanulmányozzam a falut?* Erdélyi Fiatalok, Kolozsvár.

EGYED Ákos

1981 Tájéttörténetírás. In: KÓS Károly–FARAGÓ József (szerk.): *Népiismereti Dolgozatok 1981*. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest. 7–16.

ÉLESZTŐS László

2000 A millenniumi helytörténeti mozgalom – a századforduló helytörténeti kézikönyvei In: GYÜSZI László–SIPOS Csaba (szerk.): *Helyismereti könyvtárak VII. Országos Tanácskozása*. Vörösmarty Mihály Megyei Könyvtár, Székesfehérvár. 43–62.

FABRE, Daniel (dir).

2000 *Domestiquer l'histoire. Ethnologie des monuments historiques*. Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme, Paris.

GYÁNI Gábor

1990 A helytörténet-írás jelentőségéről. *Honismeret* XVIII. (1) 3–7.

HANKISS Ágnes

1980 „Én-ontológiák”. Az élettörténet mitológiai áthangolása. In: FRANK Tibor és HOPPÁL Mihály (szerk.): *Hiedelemrendszer és társadalmi tudat I–II*. Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Budapest. 30–38.

HORVÁTH Gergely Krisztián

2007 A helytörténettől a társadalomtörténetig. *Létünk* 1. 96–109.

ILYÉS Zoltán

2003 Az emlékezés és az újratanulás terei – a „honvágyturizmus” mint tér- és identitás-szervezés. In: FEJŐS Zoltán–SZIJÁRTÓ Zsolt (szerk.): *Helye(in)k, tárgya(in)k, képe(in)k*. Tabula könyvek 5. Magyar Néprajzi Múzeum, Budapest. 51–58.

IMREH István

1993 Az EME honismereti-helytörténeti pályázatáról. *Erdélyi Múzeum* 55. 2. 136–143.

JANCSÓ Béla

1934 Falu-monográfiák. *Erdélyi Fiatalok* V. 2. 68–71.

KESZEG Vilmos

2005 Az etnográfiai leírás mint olvasmány a helyi társadalomban. In: SZEMERKÉNYI Ágnes (szerk.): *Folklór és irodalom. Folklór a magyar művelődéstörténetben*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 315–339.

2006 *Egy Hir adás a' Késő Maradékhoz. 17–20. századi erdélyi toronygombiatok*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely.

2007 17–20. századi erdélyi toronygombiratok: a lokális történelmek szerkezete és funkciója. In: BALÁZS Mihály – GÁBOR Csilla (szerk.): *Emlékezet és devóció a régi magyar irodalomban*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár. 71–108.

2007a A történelmi emlékezet alakzatai. In: SZEMERKÉNYI Ágnes (szerk.): *Folklór és történelem*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 18–43.

2008 *Alfabetizáció, írásszokások, populáris írásbeliség*. Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 3. Kriza János Néprajzi Társaság–BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszéke, Kolozsvár.

KOROMPAI Gáborné

1990 A helytörténeti, honismereti bibliográfia sorsa Magyarországon. *Könyvtári Figyelő* 36. 5-6. http://epa.oszk.hu/00100/00143/00001/korompai_h.html (Utolsó ellenőrzés 2015. 01. 20.)

MÁLYUSZ Elemér

2003 A helytörténeti kutatás feladatai. In: Uő: *Klió szolgálatában. Válogatott történelmi tanulmányok*. Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 30. MTA Történettudományi Intézet, Budapest. 493–512.

MARK, Vera

1997 L'écriture de soi entre histoire et autobiographie. In: FABRE, Daniel (dir.): *Par écrit. Ethnologie des écritures quotidiennes*. (Mission du patrimoine ethnologique. Collection Ethnologie de la France. Cahier, 11.) Textes réunis par Martin de la SOUDIÈRE et Claudie VOISENAT. Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme, Paris. 361–376.

MARQUARD, Odo

2001 *Az egyetemes történelem és más mesék*. Mesteriskola. Atlantisz könyvkiadó, Budapest.

MÉCHIN, Colette – MAURER, Sylvie

1997 Histoire locale et généalogie: les deux mémoires. In: FABRE, Daniel (dir.): *Par écrit. Ethnologie des écritures quotidiennes*. (Mission du patrimoine ethnologique. Collection Ethnologie de la France. Cahier, 11.) Textes réunis par Martin de la SOUDIÈRE et Claudie VOISENAT. Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme, Paris. 377–393.

PAPP Ágnes Klára

2006 A mágikus realista anekdota: a mágikus realizmus és a magyar elbeszélői hagyomány jellege – a mágikus realizmus kronotopikus jellege. In: V. GILBERT Edit (szerk.): *A perifériáról a centrum: világirodalmi áramlás a 20. század közlépő évtizedeitől* 3. Pro Pannonia és Pécsi Tudományegyetem, Pécs <http://periferia.btk.pte.hu/old/perif3/pappagnesklara3/pappagnesklara.htm> (Utolsó ellenőrzés 2015. 01. 20.)

PEJIN Attila

2008 *A helytörténet-kutatás és -írás kézikönyve*. Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, Zenta.

PESTY Frigyes

1872 A vármegyék történeti monographiájának tervrajza. *Századok* 6. 6. 412–416.

SZILÁGYI Miklós

1984 Az agrártörténet, a társadalomtörténet és a néprajz összefüggései a helyi kiadványokban. *Ethnographia* XCV. 114–117.

1984 Helyi kiadású helytörténeti monográfiák 1970-1981. (annotált bibliográfia). *Ethnographia* XCV. 118–133.

SZŰTS Zoltán

2013 *A világháló metaforái. Bevezetés az új média művészetébe*. Osiris Kiadó, Budapest.

TAGÁNYI Károly

1894 Vélemény a megyei monographiák tervrajza ügyében. *Századok* 28. 4. 364–371.

VENCZEL József

1935 *A falumunka és az erdélyi falu-mozgalom*. Minerva, Kolozsvár.

VAJDA András

2005 Egy településmonográfia: adattár és alkotás. In: SZEMERKÉNYI Ágnes (szerk.): *Folklór és Irodalom*. Akadémiai Kiadó, Budapest. 340–354.

2007 Irodalom és tudomány között: egy verses helytörténeti kismonográfia. In: JAKAB Albert Zsolt–ILYÉS Sándor (szerk.): *Lenyomatok 6. Fialat kutatók a népi kultúráról*. KJNT, Kolozsvár. 9–32.

2012 Egy sáromberki helytörténetíró és munkája: a rólunk szóló történelem (Esetelemzés). *Erdélyi Múzeum* LXXIV 4. 150–160.

VARGA Bálint

2014 Vármegyék és történettudományi reprezentáció a dualizmus kori Magyarországon. *Történelmi Szemle* LVI. 2. 179–202

VERES Péter

1999 *Segédlet falumonográfia írásához*. Litera, Székelyudvarhely.

VÖRÖS Károly

1972 A helytörténeti kutatásról. *Valóság* XV. (2) 120–126.